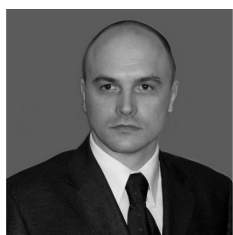

Щодо визначення поняття злочину

Скулиш Євген Деонізієвич – головний науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України,

Нежурбіда Сергій Ізорович – в.о. завідувача кафедри кримінального права і криміналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, кандидат юридичних наук, доцент

У статті автори намагаються розкрити злочин із застосуванням ціннісного підходу. Запропоновано універсальне визначення злочину. Визначено цінність злочину для людини на момент його вчинення.

Ключові слова: злочин, злочинність, людина, цінність, безпека.

“Сьогодні кримінологія, – пише О. М. Костенко, – у пізнанні механізму злочинної поведінки – перебуває поки що на етапі “теорії факторів”, але цей етап має колись закінчитися з відкриттям фактора, що матиме статус причини злочинності і надання усім іншим факторам статусу умов, сприятливих для породження злочинів” [1, с. 78]. Вдаючись до пошуку такого “фактору”, багато дослідників уникають розв’язання проблеми, яка, на нашу думку, аж ніяк не

є незначною. **Суть проблеми:** намагаючись дати пояснення фактору певного явища, переважно не всі уявляють, що собою являє це явище. Так само, прагнучи дати пояснення причини злочину/злочинності, переважно не всі усвідомлюють, що собою він/вона являє. Можливо, і розуміють, але не пояснюють. Можливо не пояснюють, оскільки вважають, що все і так зрозуміло. Отже, намагаючись відшукати причину злочину, цілком логічним видається **постановити таке завдання:** подати власне розуміння злочинного діяння. Тобто, треба дати пояснення злочину.

Думаємо, що ніхто не буде проти твердження, що злочин вчиняє тільки людина. Саме людину, яка вчиняє злочин, ще називають людиною розумною (лат. *Homo Sapiens*). Людина як розумна істота, яка, на її ж думку, перебуває на найвищому щаблі розвитку серед усіх живих організмів, постійно еволюціонує, стикається з багатьма навколишніми об’єктами. Стикаючись з ними, вона, як людина розумна, пізнає їх і в результаті цього здатна давати їм характеристики, серед яких ми виділимо одну з них – цінність.

Цінність – позитивна або негативна значимість об’єктів навколишнього світу для людини, класу, групи, суспільства в цілому, яка визначається не їхніми властивостями самими по собі, а їх залученістю до сфери людської життєдіяльності, інтересів і потреб, соціальних відносин [2, с. 1481]. Тобто залученість до такої сфери виступає показником суб’єктивної оцінки таких об’єктів людиною, класом, групою, суспільством у цілому. Словами австрійця Карла Менгера (Carl Menger), цінність виступає значенням, яке для нас мають конкретні блага або кількість благ унаслідок того, що в задоволенні своїх потреб ми усвідомлюємо залежність від наявності їх у нашому розпорядженні [3, с. 125]. Висловлюючи нашу позицію у поясненні злочину, ми будемо використовувати поняття цінності, надане Менгером, ураховуючи позитивну та негативну значимість цінності.

Цінності є в кожного класу, групи. Вони є й у суспільства. Вони є в кожній людині. Так, до об’єктів цінностей людини можна віднести життя, здоров’я, любов, сім’ю, дітей, дім, близьких, друзів, спілкування, самореалізацію в роботі, духовні цінності, релігію, дозвілля, задоволення, хобі, розваги, творчу самореалізацію, освіту, самоосвіту, соціальний статус і становище в суспільстві, наявність свободи (пересування, слова, вибору), стабільність і т. ін. До об’єктів цінностей людини можна віднести її власну безпеку, безпеку її рід-

них, безпеку класу, безпеку групи та безпеку її держави (національну безпеку).

Враховуючи індивідуальність людини та її неповторність, можна стверджувати, що цінності людини теж індивідуальні й неповторні. Крім того, така їх характеристика пов'язана з тим, що певні цінності для людей: 1) входять або не входять до системи цінностей; 2) займають певне місце в цій системі (є першочерговими або другорядними, пріоритетними або непріоритетними, позитивними або негативними і т. ін.); 3) стають цінностями в системі у певний період життя, за певних обставин або перестають ними бути і т. ін.

Наприклад, цінність такого об'єкта, як “безпека”, набуває пріоритетності за наявності видимої людиною загрози для неї. Наступний приклад – об'єкт “власне життя”, який також входить до системи цінностей людини. Переважно в усіх людей з настанням старості цінність “власного життя”, як і цінність “власного здоров'я”, набуває пріоритетності. У молодому віці людини, коли цінність “власного життя” ще не є пріоритетною в системі цінностей, за виникнення певних обставин (загрози власному життю, смерть близької людини і т. ін.), вона набуває пріоритетності. За певних обставин цінність “власного життя” стає меншою за цінність “життя дитини”. Як приклад знецінення “власного життя” ми можемо розглядати звичай харакірі¹, поширений в Японії, як наслідок висунення на перший план у людини цінності “власної честі”. Існують випадки й примусового включення певних цінностей до системи цінностей людини – випадки примусового нав'язування “демократичних цінностей” у суспільствах, де такі цінності відсутні. Або, навпаки, можна навести приклади, коли в суспільствах, де панують демократичні цінності, примусово нав'язуються “недемократичні цінності”.

Отже, можемо вести мову про еволюцію системи цінностей у людини, в процесі якої можлива редукція або втрата (інволюція) окремих її елементів – окремих цінностей. В основі такої еволюції, на наше переконання, лежить мінливість навколишніх для людини об'єктів. Але повернемося до питання індивідуальності цінностей. Саме значення “індивідуальність” цінностей свідчить про те, що у кожної людини вони визначаються індивідуально. Ще Гегель стверджував, що цінність людини визначається її внутрішнім спонуканням [5, с. 155]. Від чого залежить така індивідуальність визначення цінностей? Безперечно, – від самої людини, від її “суб'єктивної оцінки”, а тому від її біопсихологічних властивостей. Звідси висновок, що в кожній людини є свої цінності, система яких визначається нею індивідуально.

Якщо людей з ідентичними цінностями більшість у суспільстві, то правомірно вести мову про існування панівної системи цінностей у суспільстві. Кожна людина, стикаючись із певними об'єктами навколишнього середовища та маючи своє уявлення про їх цінність, дотримуєть-

ся певних правил “поводження” з ними. Ми можемо сказати, що такі правила залежні від цінності, яку представляє об'єкт, з яким стикається людина. Такі правила стають для людини нормою. Вони, демонструючи відношення людини з певними навколишніми об'єктами, показують, яку цінність такі об'єкти становлять для людини. Тому норми й називають найвищим вираженням цінностей – правилами, або керівними принципами поведінки людей у ситуаціях певного роду. Під ситуаціями певного роду ми розуміємо ситуації зіткнення людини з навколишніми об'єктами. Розглядаючи норми як вираження цінностей, можна стверджувати, що норми в суспільстві є вираженням панівної системи цінностей у ньому. І це природно. В такому випадку ці норми сприймаються більшістю в суспільстві. Якщо вони такою більшістю не сприймаються, тоді такі норми не будуть вираженням панівної системи цінностей. Розглядаючи норми як вираження цінностей, можемо також додати, що при зміні системи цінностей відбувається зміна змісту норм. Так, хочеться вірити, що корупційні діяння почали “виходити” з панівної системи цінностей і, як наслідок, сьогодні все більше актуалізується питання щодо запровадження кримінальної відповідальності за їх вчинення [6].

Як ми писали вище, людина, здійснюючи свою діяльність, стикається з багатьма навколишніми об'єктами, в тому числі з іншими людьми та їх діями, наслідки та суть яких також являють певну цінність. Для одних людей вони мають позитивну, а для інших негативну цінність. Так само і поведінка, яка “шкодить” об'єктам, що в суспільстві мають позитивну цінність, за своїми наслідками та суттю також є цінністю. Тільки для одних вона – цінність негативна, а для інших – позитивна. Оскільки для більшості в суспільстві така поведінка виступає негативною цінністю, вона отримує назву “негативна поведінка”. В. В. Голіна, даючи визначення злочинності, називає її “шкідливим різновидом людської поведінки” [7, с. 37]. Норми про таку “негативну поведінку” є вираженням позитивних цінностей об'єктів, на шкоду яким вона спрямована. Так, Х. Г. Мелконян зауважував: “У кожному суспільстві (класі, групі) правомірними визнаються мотиви та цілі, спрямовані на благо даної групи, класу людей або суспільства в цілому” [8, с. 58–61].

Можна вести чимало класифікацій такої “негативної поведінки”: і за об'єктом, на шкоду якому вона спрямована, їх кількістю; і за тривалістю; і за суб'єктом, який її здійснює і т. ін. Ми пропонуємо класифікувати негативну поведінку, виходячи зі ступеня її небезпечності для об'єктів, які мають позитивну цінність, і відповідного її закріплення в нормах – ціннісно-нормативній критерій. У результаті такої класифікації можемо виділити найнебезпечніший вид негативної поведінки людини – злочинний. Поняття злочину, його види та покарання за його вчинення передбачені затвердженими в суспільствах на рівні держав спеціальних нормах, назви яких, форми, кількість різні [9, с. 8–17, 108–119, 252–262, 364–377, 420–432, 506–517]. Крім того, вони час

¹ Харакірі (Hakiri) – звичай позбавити себе життя розпов'язанням живота [4, с. 109].

від часу піддаються змінам [10] унаслідок зміни цінностей. Ці норми являють собою окремі норми права. І повинні бути нормами права, оскільки злочин – це категорія юридична. Тобто, що є злочином або що є найнебезпечнішим видом негативної поведінки людини, визначає саме суспільство в нормах права. “Злочину немає, – стверджує Нільс Крісті, – є діяння, яке стає злочином у залежності від того змісту, яке люди в нього вкладають, від сенсу, який йому надається” [11, с. 23]. Солідаризується з ним Я. І. Гілінський: “Злочинність проявляється в діяннях, які визнаються законодавцем “тут і зараз” злочинними” [12, с. 183].

Отже, окремі норми права, як вираження цінностей, містять панівні уявлення про злочинність поведінкового акту. Ще один вислів Н. Крісті: “Злочину не існує. Існують вчинки, які в умовах того чи іншого суспільства, стають злочинами” [13, с. 18]. М. С. Таганцев ще задовго до Н. Крісті переконував, що за різних підстав “завжди і всюди вчинялись і вчиняються діяння”, які визнаються недозволенними [14, с. 19]. Відповідно, в кожній державі існує специфіка у визнанні того чи іншого діяння злочином, що, безумовно, впливає на характер злочинності. Причин цьому багато. Спробуємо це також пояснити.

Злочинність в її сучасних межах і формах являє реальну загрозу безпеці будь-якої країни, засадкам держави та суспільства. Тому проблема злочинності завжди привертала загальну увагу: і юристів-спеціалістів, і філософів, і соціологів, і психологів, і, звичайно, літераторів, журналістів [15, с. 7]. Всі вони по-різному її характеризують. Ми проаналізували погляди спеціалістів [16].

Так, вважається, що відбувається “процес уніфікації, транснаціоналізації та інтернаціоналізації злочинності” [17, с. 123]. В. Шакур, характеризуючи нинішню криміногенну ситуацію, вважає за потрібне зауважити, що вона як за масштабами, так і за впливом на суспільство є якісно новим феноменом [18, с. 136]. В. О. Туляков переконує, що злочинність стає універсальною [19, с. 75–76]. Але, крім її реальності як загрози, уніфікованості, транс- та інтернаціоналізованості, можливим видається підкреслити й її унікальність. Злочинність можна вважати унікальним феноменом, підтримуючи думку О. М. Костенка, оскільки “вона являє собою крайнє вираження всіх інших правопорушень” [20, с. 22], тобто вона найнебезпечніша з усіх явищ. Унікальність злочинності як феномену пояснюють і тим, що вона є інститутом суспільства, елементом способу життя окремих індивідів і соціальних груп (В. О. Туляков) [19, с. 75], продуктом суспільства (А. І. Долгова, В. В. Лунєв) [21, с. 90; 22, с. 47–48], як сукупності всіх видів взаємодії та форм об’єднання людей (широке розуміння), так і історично конкретного типу соціальної системи (В. В. Лунєв) [22, с. 47–48], певної форми соціальних відносин (вузьке розуміння), яка також є унікальною. Більше того, унікальність суспільства, особливо політична організація влади якого ототожнюється з державою, безпосередньо впливає на унікальність злочинності. Таким чином, можна зробити висновок, що будь-яка держава і зло-

чинність у ній унікальні, і це зумовлюється унікальністю самого суспільства.

Слід доповнити, що, будучи продуктом людей у суспільстві, злочинність проникає в систему економічних відносин, яка виникає і відтворюється в процесі матеріального виробництва, впливаючи на фактор, який визначає їх специфіку (спосіб виробництва, розподіл матеріальних благ у суспільстві). Одночасно відбувається процес проникнення злочинності в систему соціальних відносин – відносин між групами людей, які займають різне становище в соціальній структурі суспільства. На жаль, це не єдина система відносин, підвладна проникненню злочинності, в яких беруть участь громадяни та їх групи. На черзі – система політичних і правових відносин, які виникають у суспільстві і відображають ставлення держави до своїх громадян та їх груп, громадян до існуючої державної влади, а також відносини між політичними групами (партиями) і політичними масовими рухами. Але найціннішою “здобиччю” злочинності, на нашу думку, є культура, наука, релігія, мораль, ідеологія, мистецтво – системоутворюючі відносини між людьми, які відображають духовно-моральне життя суспільства. З цього приводу вдалим, на нашу думку, є вислів В. В. Лунєва: “Злочинність проникає в економіку, політику, культуру, спорт, засоби масової інформації, в комп’ютерну сферу, в правоохоронні та інші державні органи, у виконавчу, законодавчу та судову владу, в організаційні процеси в літературі, мистецтві, кіно і навіть науці...”, “...вона оперативним використанням демократію і автократію, війни і революції, перемоги і поразки, катастрофи і спасіння від них, хвороби та їх лікування, людську геніальність і пороки” [22, с. 23]. Припускають, що злочинність ставить за мету досягнення своїх злочинних цілей і для цього “...спонтанно або організовано не тільки пристосовується до існуючих суспільних форм засобів протидії їй, а й самоудосконалюється, організується, набуває професійних якостей...” (А. П. Закалюк) [23, с. 11].

Будучи продуктом людей у суспільстві, злочинність системно “пожирає” людей та саме суспільство, проникаючи в його економічну, соціальну, політико-правову і духовно-моральну сфери. А враховуючи те, що остання визначається її пріоритетною функцією як системи цінностей суспільства, можна сміливо зробити висновок, що злочинність справляє прямий вплив на розвиток суспільної свідомості та інтелектуально-моральний потенціал суспільства. Отже, обґрунтованим можна визнати наше твердження про те, що злочинність являє собою основну загрозу національній безпеці країни [24, с. 47].

Свого часу Платон писав: “Насправді ж порушення законів заподіює ту шкоду, що малопомалу проникаючи, потихеньку проникає у звичай і навички, а звідти, вже в більших розмірах, поширюється на ділові взаємовідносини громадян і зазіхає навіть на самі закони і державний устрій, ...з найбільшою розбещеністю, врешті-решт, перевертаючи все догори дном як у приватному, так і в суспільному житті” [25, с. 173]. Зазначене дозволяє зробити висновок про те, що злочинність,

маючи в наявності подібні характеристики, є найважливішою проблемою суспільства і держави.

Беручи до уваги вищенаведене, зауважимо, що внаслідок своєї проблемності для будь-якого суспільства (держави), злочинність не є специфічною тільки для одного суспільства, а також для інших суспільств, які належать до однієї суспільної формації. В цьому й полягає сутність загальної кримінологічної характеристики: злочинність існує в усіх державах світу.

Отже, злочинність є проблемою кожного суспільства і держави. Існування проблеми злочинності породжує у суспільства потреби в протидії їй. А, враховуючи, що проблема злочинності – найголовніша проблема для будь-якого суспільства, то й вимога у протидії їй – така ж нагальна необхідність. У зв'язку з цим, злочинність як суспільну проблему і протидію їй як суспільну потребу можна віднести до групи суспільних проблем і потреб, притаманних будь-якому сучасному суспільству, які виділяються в сучасних державно-організованих суспільствах з точки зору проблемного порівняння [26, с. 30].

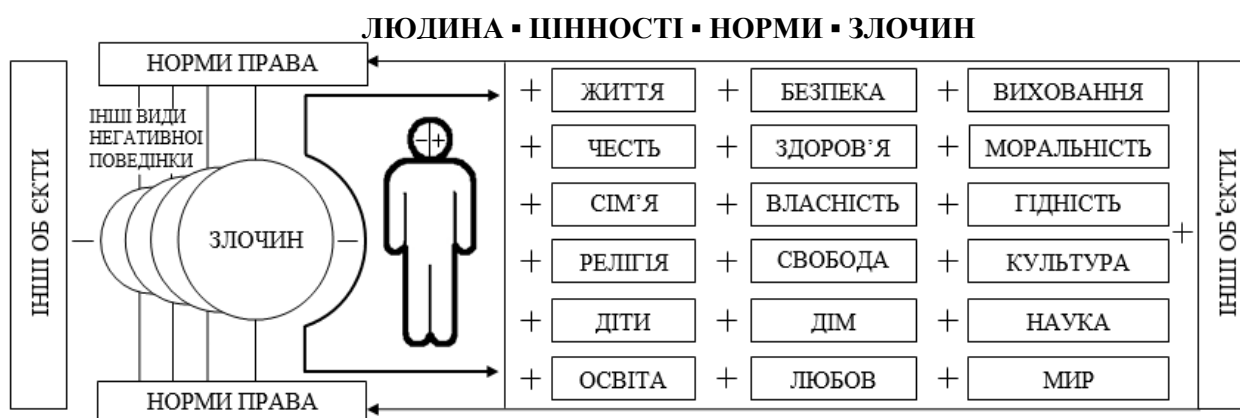
Повертаючись до питання про унікальність злочинності, ми можемо і тут підкреслити, що власні специфічні характеристики і закономірності розвитку злочинності в будь-якій державі унікальні.

На наш погляд, слушними є твердження Ремзі Кларка і В. В. Лунєєва про те, що злочинність відображає характер народу [27, с. 15], “оскільки в кожній країні існує така (за рівнем і характером) злочинність, наскільки її народ схильний до самоконтролю в інтересах усього суспільства, наскільки він хоче себе контролювати, наскільки він вміє себе контролювати, наскільки ним усвідомлена діалектика свободи та необхідності” [17,

с. 123]. Так, ще Еміль Дюркгейм у своїх дослідженнях звертав увагу на те, що поняття злочину змінюється в часі і просторі залежно від особливостей країни, змін у політиці, моралі, звичаїв і т. ін. [28, с. 41]. Злочинність не тільки відображає характер народу, але і його культуру, оскільки, як зазначає Я. І. Гілінський, “кожне суспільство має ту злочинність (види злочинів, їх якісну своєрідність), яка відповідає культурі даного суспільства, є її елементом” [12, с. 47], і, крім того, “культурно зумовлені не тільки характер та способи вчинення злочинів, але й заходи соціального контролю, що застосовуються суспільством, включаючи покарання” [12, с. 47]. Отже, знання про злочинність, яка відображає характер і культуру народу, допоможуть пізнати й сам народ.

Використовуючи таку характеристику злочинності, можемо стверджувати: якими є цінності в суспільстві, такою ж є і злочинність, такими є панівні уявлення про злочинність поведінкового акту. Тут також можна зробити висновок, що норми права є своєрідним індикатором цінності “охорони цінностей”. Якщо уявлення про злочинність поведінкового акту в суспільстві збігаються з уявленнями про це у людини, ми можемо констатувати єдність ціннісно-нормативних орієнтацій людини і суспільства і, відповідно, єдність уявлень про злочинність поведінкового акту в суспільстві та в людини.

Тим не менш зробимо спробу дати універсальне визначення злочину. Злочин – це акт найнебезпечнішого виду негативної поведінки людини, відображений в нормах права (вираженні панівної системи цінностей суспільства), та який посягає на об'єкти, що представляють позитивну цінність у суспільстві.

Рисунок 1. Джерело: Нежурбіда С. Етіологія злочину : Теорії, аналіз, результат : монографія / Сергій Нежурбіда. – Чернівці : Друк Арт, 2013. – С. 388.

Ми вважаємо, що для людини, яка вчиняє злочин, цей акт є позитивною цінністю і на момент його реалізації така цінність для неї найвища. В даному випадку ми спостерігаємо неузгодженість ціннісно-нормативної орієнтації злочинця з ціннісно-нормативною орієнтацією суспільства. Але така неузгодженість є лише результатом, причиною якого, на нашу думку, виступає набуття злочинном, як акту поведінки, для людини позитивної та вищої за всі інші цінності. Чому злочин для

людини набуває позитивної та вищої за всі інші цінності? Думаємо, що відповідь на це питання слід шукати в самій людині.

Список використаних джерел

1. Костенко О. М. Культура і закон – у протидії злу / О. М. Костенко. – К. : Атіка, 2008. – 352 с.
2. Советский энциклопедический словарь. – М., 1981. – 1006 с.
3. Менгер К. Избранные работы / Менгер Карл. – М. : Территория будущего, 2005. – 496 с.
4. Энциклопедический словарь Брокгауза и Эфрона. Т. VIII. Гальберь-Германий. – С-Петербург, 1892. – 478 с.
5. Гегель Г. В. Ф. Философия права / Г. В. Ф. Гегель. – М. : Мысль, 1990. – 524 с.
6. Скулиш В. Є. Норми про корупційні злочини як необхідна складова Особливої частини Кримінального кодексу України / В. Є. Скулиш // Наук. вісник Чернівець. ун-ту. Серія “Правознавство”. – 2013. – Вип. 660. – С. 106–110.
7. Голина В. В. Преступность : природа, сущность, проявление / Кримінологія в Україні та протидія злочинності / В. В. Голина ; Б-ка журналу “Юрид. вісник”. – О. : Фенікс, 2008. – С. 33–39.
8. Мелконян Х. Г. Проблема криминологического исследования мотивов и целей преступного поведения / Х. Г. Мелконян // Личность преступника и уголовная ответственность : Межвуз. науч. сб. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1981. – С. 55–63.
9. Уголовное право зарубежных государств. Общая часть / Под ред. и с предисл. И. Д. Козочкина. – М. : Ин-т междунар. права и экономики имени А. С. Грибоедова, 2001. – 576 с.
10. Нежурбіда С. І. Зміни та доповнення до Кримінального кодексу України: кількісний аналіз / С. І. Нежурбіда // Наук. вісник Чернівець. ун-ту. Серія “Правознавство”. – 2007. – Вип. 385. – С. 109–117.
11. Кристи Н. Какая Дания возможна? / Н. Кристи // Преступность и борьба с ней. Новейшие правовые исследования : сб. науч. тр. : РАН. ИНИОН. Центр социальных науч. информ. исслед. Отд. правоведения. – М., 2008. – С. 23–27.
12. Гишинский Я. И. Криминология : теория, история, эмпирическая база, социальный контроль / Я. И. Гишинский. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2009. – 504 с.
13. Кристи Н. Приемлемое количество преступлений / Н. Кристи. – [2-е изд.]. – СПб. : Алетей, 2011. – 176 с.
14. Таганцев Н. С. Русское уголовное право / Н. С. Таганцев. – Тула : Автограф, 2001. – Т. 1. – 800 с.
15. Карпец И. И. Международная преступность / И. И. Карпец. – М. : Наука, 1998. – 112 с.
16. Нежурбіда С. І. Злочинність в зарубіжних країнах як об’єкт порівняльної криминології / С. І. Нежурбіда // Наук. вісник Чернівець. ун-ту. Серія “Правознавство”. – 2009. – Вип. 522. – С. 93–97.
17. Лунеев В. В. Криминологические исследования в мире. НИИ проблем укрепления законности и правопорядка / В. В. Лунеев. – М. : Издат. фирма “Манускрипт”, 1995. – 196 с.
18. Шакун В. Онтологічний вимір у криминології / В. Шакун // Право України. – 2010. – № 7. – С. 136–143.
19. Туляков В. А. Криминология современности / В. А. Туляков // Криминологія в Україні та протидія злочинності : зб. наук. статей / [за ред. М. П. Орзіха, В. М. Дрьоміна]. – Б-ка журналу “Юридичний вісник”. – О. : Фенікс, 2008. – С. 71–79.
20. Костенко А. Н. О криминологических основаниях реформы уголовной юстиции в Украине / А. Н. Костенко // Криминологія в Україні та протидія злочинності / Б-ка журналу “Юрид. вісник”. – О. : Фенікс, 2008. – С. 20–26.
21. Криминология : учеб. для вузов / Под общ. ред. д.ю.н., проф. А. И. Долговой. – [3-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Норма, 2005. – 912 с.
22. Лунеев В. В. Курс мировой и российской криминологии : учебник : [в 2 т.] / В. В. Лунеев. – М. : Юрайт, 2011. – Т. 1. Общая часть. – 1003 с.
23. Закалюк А. П. Стан, перспективи та концептуальне спрямування розвитку криминологічної науки в Україні / Криминологія в Україні та протидія злочинності / А. П. Закалюк // Б-ка журналу “Юрид. вісник”. – О. : Фенікс, 2008. – С. 6–20.
24. Скулиш В. Є. Криминологічна безпека в системі національної безпеки України / В. Є. Скулиш // Вісник Нац. акад. прокуратури України. – 2010. – № 2. – С. 47–51.
25. Платон Государство. Законы. Политик / Платон ; [предисл. Е. И. Темнова]. – М. : Мысль, 1998. – 798 с.
26. Сталев Ж. Сравнительный метод в социалистической правовой науке / Живко Сталев // Сравнительное правоведение : сб. статей. – М. : Прогресс, 1978. – С. 15–53.
27. Clark Ramsey Crime in America : observations on its nature, causes, prevention and control / Clark Ramsey. – London : Cassell, 1971. – 346 p.
28. Pinatel Jean Criminologie / Pinatel Jean. – Paris : Dalloz, 1970. – 660 p.
29. Li Jessica Chi Mei Preventing Juvenile Theft in Hong Kong : A Four-level Strategy / Li Jessica Chi Mei // The Journal of Comparative Asian Development. – 2009. – № 8(2). – P. 397–420.
30. Nezhurbida S. Criminal victimization in Ukraine : analysis of statistical data / Nezhurbida S. // Rivista di Criminologia, Vittimologia e Sicurezza. – 2007. – № 1 (3). – P. 53–65.
31. Readings in Comparative Criminology / Louise I. Shelley (Ed.). – Southern Illinois University Press, Carbondale, IL, 1981. – 273 p.
32. Дремин В. Н. Институционализация преступности и институциональная криминологія : концептуальные подходы / Криминологія в Україні та протидія злочинності / В. Н. Дремин // Б-ка журналу “Юрид. вісник”. – О. : Фенікс, 2008. – С. 54–71.
33. Кондратьюк Л. В. Криминологическое измерение / Кондратьюк Л. В., Овчинский В. С. – М. : Норма, 2008. – 272 с.
34. Морозов Н. А. Преступность и борьба с ней в Японии / Н. А. Морозов. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2003. – 215 с.
35. Нежурбіда С. Етіологія злочину : Теорії, аналіз, результат : монографія / Сергій Нежурбіда. – Чернівці : Друк Арт, 2013. – 432 с.

В статье авторы пытаются раскрыть сущность преступления с применением ценностного подхода. Предложено универсальное определение преступления. Определена ценность преступления для человека на момент его совершения.

The authors try to reveal the essence of the crime using the value approach. A universal definition of the crime is offered. The value of crime for the person at the moment of its commitment is determined.

Стаття надійшла до редакції журналу 7 травня 2014 року.